

ISSN (Print) 2616-6895
ISSN (Online) 2663-2497

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. ӘЛЕУМЕТТАНУ сериясы
PEDAGOGY. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY Series
Серия ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. СОЦИОЛОГИЯ

№ 1 (130)/2020

1995 жылдан бастап шығады
Founded in 1995
Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Нұр-Сұлтан, 2020
Nur-Sultan, 2020
Нур-Султан, 2020

Бас редакторы
Г.Ж. Менлибекова,
п.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары
(психология)

А.Р. Ерментаева, п.с. ф. д., проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары
(әлеуметтану)

Н.О. Байғабылов, PhD (Қазақстан)

Редакция алқасы

Есенғалиева А. М.	п.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Иванова Г.П.	п.ғ.д. (Ресей)
Исламова З.М.	п.ғ.к., доцент (Ресей)
Калдыбаева О.В.	PhD (Қазақстан)
Колева И.	докт. (Болгария)
Отар Э. С.	PhD (Қазақстан)
Сейтқазы П.Б.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Сунарчина М.М.	э.ғ.д., проф. (Ресей)
Толубекова Р.К.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Уразбаева Г.Т.	п.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Хан Н.Н.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хаяти Тюфекчиоглу	э.ғ.д., проф. (Түркия)
Шайхисламов Р.Б.	э.ғ.д., проф. (Ресей)
Шалғынбаева Қ.Қ.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтпаев к-сі, 2, 402 б.,
Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31432)
E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Ә. С. Жұматаева

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. ӘЛЕУМЕТТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БЖҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде тіркелген. 27.03.18 ж. № 17001-
Ж -тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 30 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1, тел.: +7(7172)709-500
(ішкі 31410)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief
Doctor of Pedagogical Sciences,
Prof.(Kazakhstan)
G.Zh.Menlibekova

Deputy Editor-in-Chief (psychology) **A.R. Yermentayeva**, Doctor of Psychological Sciences,
Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief (sociology) **N.O. Baigabylov**, PhD in Sociology (Kazakhstan)

Editorial board

Esengalieva A.M	Can. of Pedagogical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Ivanova G.P.	Doctor of Pedagogical Sciences (Russia)
Islamova Z.M.	Can. of Pedagogical. Sciences, Assoc.Prof. (Russia)
Kaldybayeva O.V.	PhD (Kazakhstan)
Otar E.S.	PhD (Kazakhstan)
Koleva I.	Dr. (Bulgaria)
Seytkazy P.B.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Sunarchina M.M.	Doctor of Sociology, Prof. (Russia)
Toleubekova R.K.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Urazbayeva G.T.	Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Khan N.N.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Hayati Tufekcioglu	Doctor of Sociology, Prof. (Turkey)
Shaikhislamov R.B.	Doctor of Sociology, Prof. (Russia)
Shalgynbayeva K.K.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)

Editorial address:2, Satpayev str., of.402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008
L.N.Gumilyov Eurasian National University
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31432)
E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: A.S.Zhumatayeva

Bulletin of L.N.Gumilyov Eurasian National University PEDAGOGY. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY Series
Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan.
Registration certificate No. 17001-Ж from 27.03.18
Periodicity: 4 times a year
Circulation: 30 copies
Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext.31410)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор
д.п.н., профессор
Г.Ж. Менлибекова (Казахстан)

Зам. главного редактора
(психология)

А.Р. Ерментаева, д.пс. наук, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора
(социология)

Н.О. Байгабылов, PhD (Казахстан)

Редакционная коллегия

Есенгалиева А. М

к.п.н., доцент (Казахстан)

Иванова Г.П.

д.п.н. (Россия)

Исламова З.М.

к.п.н., доцент (Россия)

Калдыбаева О.В.

PhD (Казахстан)

Колева И.

докт. (Болгария)

Отар Э. С.

PhD (Казахстан)

Сейтказы П.Б.

д.п.н., проф. (Казахстан)

Сунарчина М.М.

д.с.н., проф. (Россия)

Толубекова Р.К.

д.п.н., проф. (Казахстан)

Уразбаева Г.Т.

д.п.н., доцент (Казахстан)

Хан Н.Н.

д.п.н., проф. (Казахстан)

Хаяти Тюфекчиоглу

д.с.н., проф. (Турция)

Шайхисламов Р.Б.

д.с.н., проф. (Россия)

Шалгынбаева К.К.

д.п.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, каб. 402,

Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31432)

E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: А. С. Жуматаева

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.

Серия: ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. СОЦИОЛОГИЯ.

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан.

Регистрационное свидетельство № 17001-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 30 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн.31410)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

<i>Аипова А.К.</i> Этникалық сана-сезімнің құрылымы мен мәні	8
<i>Албытова Н.П.</i> Білім алушының қауіпсіз және жайлы білім беру ортасы	19
<i>Аманова А.К., Сармурзин Е.Ж.</i> Болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігі: мәні мен қалыптастыру мүмкіндігі	25
<i>Аширова Ж.У., Жолдасбекова С.А.</i> Колледждің мәдени және білім беру ортасында студенттердің құқықтық мәдениетін оқыту принциптері	31
<i>Балтабаева Ж.Б., Абибулаева А.Б.</i> Табыс факторларының оқу кешеніндегі стратегиялық басқаруына әсері	38
<i>Гриценко А.П.</i> Болашақ «Тарих» пәні мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру әдістерін анықтауда мультимедиялық технологияларды қолдану	45
<i>Джантасова Д.Д., Тентекбаева Ж.М.</i> ЖОО студенттерінің көптілді білім алуы мәдениетаралық қарым-қатынастың тиімділік факторы ретінде	53
<i>Жилбаев Ж.О., Наурызбай Ж.Ж., Паевская Е.В.</i> «Мәңгілік Ел» құндылықтарының педагогикалық негіздері	59
<i>Изотова А.С., Тулегенова М.К.</i> Техникалық жоғары оқу орындары студенттерінің өзіндік жұмысы кезінде Edmodo платформасын қолдануы	68
<i>Кабылова М.С., Абишев Н.А.</i> Педагогикалық кадрларының кәсіби қызметін ғылыми ұйымдастыру	75
<i>Құрманбаева Д.Қ.</i> Шет тілі сабақтарында оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын жетілдіру	83
<i>Менлибекова Г.Ж., Дальбергеннова Л.Е., Ахметова А.Ж.</i> Сахналық ойын жоғары оқу орнында шет тілін оқытудың инновациялық әдісі ретінде	89
<i>Нурбекова Ж.К., Байғушева Б.М.</i> Цифрлық дидактиканың қалыптасуына білім берудің цифрлық трансформациясының әсері	96
<i>Рахимжанова М. М., Бигарстанова К. К.</i> ЖОО студенттерінің экологиялық санасын дамытудың әлеуметтік-педагогикалық шарттары	102
<i>Стамбекова А.С.</i> «Бастауышта көптілді оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша модульдік білім беру бағдарламасының ерекшелігі	115
<i>Трапицын С.Ю., Туякова У.Ж., Орынбекова А.С.</i> Мемлекеттің әлеуметтік және білім беру саясатын жүзеге асырудың заманауи мәселелері	121
<i>Шалғынбаева Қ.Қ., Махадиева А.К., Бекир Булuch.</i> Отбасылық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен әйелдерді әлеуметтік-педагогикалық оңалту жүйесі	128
<i>Шуиншина Ш.М., Альпеисов Е.А., Тұяқов Е.А., Дюсов М.С.</i> Қазақстанның жаратылыстану-математикалық білім саласының дамуы туралы	139

ПСИХОЛОГИЯ

<i>Абенова К.А., Амирбекова Г.Е.</i> Аутизм синдромды балалардың қоғамға бейімделу мүмкіндіктері және «Асыл Мирас» аутизм орталығының тәжірибесі	148
<i>Ибраимова А.Б., Ерментаева А.Р.</i> Жеткіншектік жастағы психологиялық дамудың теориялық негіздері	159
<i>Кривицова Т.М.</i> Дағдарыс жағдайларындағы жыныс-жастық мінез-құлықтың ерекшеліктері	168
<i>Стельмах С.А., Мацкевич И.К., Дергачева Е.В., Барабанова Е.И.</i> Пропедевтика инклюзии для детей с тяжелыми психоневрологическими расстройствами: возможности аудиотренировок по методу А. Томатис	177
<i>Тенкебаева А.З., Иманбекова Г.Б.</i> Студенттердің денсаулығын сақтаудағы психологиялық сүйемелдеу мәселелері	190

ӘЛЕУМЕТТАНУ

<i>Байгабылов Н.О., Мұсабаева А.Б.</i> Қазақстандық өзбектер: өзбек жасөспірімдерін әлеуметтанулық зерттеу	196
<i>Мустафина А.С., Амитов С.А.</i> «Perceived Social Support Scale» сауалнамасын бейімдеу: ішкі келісімділік және факторлық талдау	206

CONTENTS

PEDAGOGY

<i>Aipova A.K.</i> The Structure and the Essence of the Ethnic Identity	8
<i>Albytova N.P.</i> Safe and comfortable educational environment of a learner	19
<i>Amanova A.K., Sarmurzin Y. Zh.</i> Professional competence of future educational psychologists: its essence and formation possibilities	25
<i>Ashirova Z.U., Zholdasbekova S.A.</i> Principles of education of the legal culture of students in the cultural and educational environment of college	31
<i>Baltabayeva Zh.B., Abibulayeva A.B.</i> The impact of success factors on the strategic management in an educational complex	38
<i>Hrytsenko A.P.</i> Determine the methods of forming the professional competence of future history teachers using multimedia technologies	45
<i>Jantassova D.D., Tentekbayeva Zh.M.</i> Multilingual education of university students as a factor of cross-cultural communication efficiency	53
<i>Zhilbayev Zh.O., Nauryzbay Zh.Zh., Payevskaya E.V.</i> Pedagogical principles of values of «Mangilik El»	59
<i>Izotova A.S., Tulegenova M.K.</i> Use of the Edmodo platform in the students' independent work at technical university	68
<i>Kabylova M.S., Abishev N.A.</i> Scientific organization of Pedagogical staff professional activities	75
<i>Kurmanayeva D.K.</i> Improving critical thinking in students in foreign language classes	83
<i>Menlybekova G.Zh., Dalbergenova L.E., Akhmetova A.Z.</i> Stage game as an Innovative Approach of Teaching a Foreign Language in Higher Educational Institutions	89
<i>Nurbekova Zh.K., Baigusheva B.M.</i> The Impact of Digital Transformation of Education on the formation of Digital Didactics	96
<i>Rakhimzhanova M. M., Bigarstanova K.K.</i> Socio-pedagogical conditions for the development of environmental awareness of university students	102
<i>Stambekova A.S.</i> Features of the modular educational program in the specialty «Pedagogy and methodology of primary education with multilingual training»	115
<i>Trapitsyn S.Yu., Tuyakova U.Zh., Orynbekova A.S.</i> Modern problems of the implementation of social and educational policy of the State	121
<i>Shalgynbayeva K.K., Makhadiyeva A.K., Bekir Buluç.</i> Socio-pedagogical system of rehabilitation of women victims of domestic violence	128
<i>Shuinshina S., Alpeissov Y., Tuyakov Y., Dyussov M.</i> On the development of natural-mathematical education in Kazakhstan	139

PSYCHOLOGY

<i>Abenova K.A., Amirbekova G.Y.</i> Opportunities to adapt for children with autism syndrome in society and the experience of center «ASYL Miras»	148
<i>Ibraimova A.B., Yermentayeva A.R.</i> Theoretical foundations of psychological development of adolescence	159
<i>Kravtsova T. M.</i> Age and gender features of behavior in crisis situations	168
<i>Stelmakh S.A., Matkevich I.K., Dergacheva Ye.V., Barabanova E.I.</i> Propaedeutics of inclusion for children with severe neuropsychiatric disorders: the possibility of audio training by the method of A. Tomatis	177
<i>Tenkebaeva A.Z., Imanbekova G.B.</i> Problems of psychological support in the protection of students' health	190

SOCIOLOGY

<i>Baigabylov N.O., Mussabayeva A.B.</i> Uzbeks in Kazakhstan: sociological research on Uzbek youth	196
<i>Mustafina A.S., Amitov S.A.</i> Adaptation of the questionnaire's "Perceived Social Support Scale": internal consistence and factor analysis	206

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

<i>Аипова А.К.</i> Структура и сущность этнического самосознания	8
<i>Албытова Н.П.</i> Безопасная и комфортная образовательная среда обучающегося	19
<i>Аманова А.К., Сармурзин Е.Ж.</i> Профессиональная компетенция будущих педагогов-психологов: ее сущность и возможности формирования	25
<i>Аширова Ж.У., Жолдасбекова С.А.</i> Принципы воспитания правовой культуры студентов в культурно-воспитательной среде колледжа	31
<i>Балтабаева Ж.Б., Абибулаева А.Б.</i> Влияние факторов успеха на стратегическое управление в образовательном комплексе	38
<i>Гриценко А.П.</i> Определение методов формирования профессиональной компетентности будущих учителей истории с использованием мультимедийных технологий	45
<i>Джантасова Д.Д., Тентекбаева Ж.М.</i> Полиязычное образование студентов вуза как фактор эффективности межкультурного общения	53
<i>Жилбаев Ж.О., Наурызбай Ж.Ж., Паевская Е.В.</i> Педагогические основы ценностей «Мәңгілік Ел»	59
<i>Изотова А.С., Тулегенова М.К.</i> Использование платформы Edmodo при самостоятельной работе студентов технического вуза	68
<i>Кабылова М.С., Абишев Н.А.</i> Научная организация профессиональной деятельности педагогических кадров	75
<i>Қурманаева Д.К.</i> Совершенствование критического мышления у обучающихся на занятиях иностранного языка	83
<i>Менлибекова Г.Ж., Дальберженова Л.Е., Ахметова А.Ж.</i> Сценическая игра как инновационный метод обучения иностранному языку высших учебных заведений	89
<i>Нурбекова Ж.К., Байгушева Б.М.</i> Влияние цифровой трансформации образования на формирование цифровой дидактики	96
<i>Рахимжанова М.М., Бигарстанова К.К.</i> Социально-педагогические условия развития экологического сознания студентов вуза	102
<i>Стамбекова А.С.</i> Особенности модульной образовательной программы по специальности «Педагогика и методика начального обучения с полиязычным обучением»	115
<i>Трапцын С.Ю., Туякова У.Ж., Орынбекова А.С.</i> Современные проблемы реализации социальной и образовательной политики государства	121
<i>Шалғынбаева Қ.Қ., Махадиева А.К., Бекир Булuch.</i> Социально-педагогическая система реабилитации женщин пострадавших от домашнего насилия	128
<i>Шунишина Ш.М., Альпеисов Е.А., Туяков Е.А., Дюсов М.С.</i> О развитии естественно-математического образования Казахстана	139

ПСИХОЛОГИЯ

<i>Абенова К.А., Амирбекова Г.Е.</i> Возможности адаптации для детей с синдромом аутизма в обществе и опыт центра «Асыл Мирас»	148
<i>Ибраимова А.Б., Ерменташева А.Р.</i> Теоретические основы психологического развития подросткового возраста	159
<i>Кравцова Т.М.</i> Половозрастные особенности поведения в кризисных ситуациях	168
<i>Стельмах С.А., Мацкевич И.К., Дергачева Е.В., Барабанова Е.И.</i> Пропедевтика инклюзии для детей с тяжелыми психоневрологическими расстройствами: возможности аудиотренировок по методу А. Томатис	177
<i>Тенкебаева А.З., Иманбекова Г.Б.</i> Проблемы психологического сопровождения в здоровьесбережении студентов	190

СОЦИОЛОГИЯ

<i>Байгабылов Н.О., Мұсабаева А.Б.</i> Узбеки Казахстана: социологическое исследование узбекской молодежи	196
<i>Мустафина А.С., Амитов С.А.</i> Адаптация опросника «Perceived Social Support Scale»: внутренняя согласованность и факторный анализ	206

XFTAP 14.35.01

Н.П. Албытова

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: nalbytova@mail.ru)*

Білім алушының қауіпсіз және жайлы білім беру ортасы

Аннотация. Мақалада педагогтардың білім беру ортасында және өзара әрекеттестікте психологиялық қауіпсіздік пен жайлылықты құру және қолдау көрсетуіне байланысты қазіргі заманғы білім беруді дамыту мәселелері қарастырылады. «Білім беру ортасы» ұғымының мәнін анықтаудың ғылыми тәсілдері, білім беру ортасының құрылымы, ерекшелігі мен түрлеріне талдау жасалады.

Білім беру ортасының құрылымын анықтауда автор отандық және шетелдік авторлардың ғылыми зерттеулері мен жарияланымдарына сүйенеді.

Автор қауіпсіз және жайлы білім беру ортасын құру тек теориялық білімді меңгеру нәтижесінде ғана емес, сонымен қатар оны ұйымдастыру іскерлігін қалыптастыру нәтижесінде мүмкін болатынын атап өтеді. Және жаңаша көзқарас, идеалдар мен құндылықтар жүйесін, адамдардың қауіпсіз мінез-құлық нормалары мен дәстүрлерін, жалпы өмір сүру мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығына назар аударылады.

Түйін сөздер: даму, орта, әлеуметтік орта, білім беру ортасы, білім беру ортасының құрылымы, білім беру ортасының ерекшелігі.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2020-130-1-19-24>

Түсті: 18.09.19/ **Жарияланымға рұқсат етілді:** 24.09.19

Ақпараттық қоғамда білім әлеуметтік өрлеудің маңызды факторларының бірі болып саналады. Бүгінгі таңда кез келген деңгейдегі проблемаларды шешуге дайын болу үшін үздіксіз даму қажет. Яғни, тұрақтылық жоқ әлемде адамның өз бетімен білім алуы өмірлік маңызды қажеттілік болып отыр. Бұл жағдайда білім беру білім алушылардың өзіндік табиғи шығармашылық әлеуетін толық және жан-жақты іске асыруға, бақытты және табысты болуға мүмкіндік беретін әлеуметтік рөлдердің кең ауқымын меңгеруін қамтамасыз етуі тиіс.

XXI ғасырда білім берудің негізгі миссиясының тұжырымдамалық мазмұнын алғаш ұсынған және оған Жак Делор басшылық еткен комиссияның қорытындысы бойынша үнемі өзгеріп отыратын әлем және кеңейіп келе жатқан жаһандану жағдайында білім алушылардың білім жетістіктерінің сапасы адамға өмірлік табысқа қажетті «төрт тағанды» меңгерумен бағаланады деп ұсынды, олар: танып-білуді үйрену; әрекет етуді үйрену; бірігіп өмір сүруді үйрену; өмірге төзімді болуды үйрену [1].

Педагогикалық үдерістің нәтижелілігі педагогтардың жайлы (комфортты) білім беру ортасын ұйымдастыра білулерінің ғылыми тәсілдерінің теориясын меңгеріп, практикалық қолданыс дағдыларының қалыптасуына байланысты.

Білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде педагогтардың білім беру және әлеуметтік ортасында және педагогикалық өзара әрекеттестікте психологиялық қауіпсіздік пен жайлылықты құра білу және қолдау іскерлігіне байланысты түрлі проблемалар мен шиеленістер туындайды. Жайлы білім беру ортасын ұйымдастыру тұлғаның психологиялық қауіпсіздігі тұрғысынан оң дамуына мүмкіндік береді және тұлғаның жайлылығының бұзылуының қауіп-қатері туралы ықтимал жағдайлардың алдын алады.

«Орта» ұғымы көпқырлы. Индивидті қоршаған жағдайлар мен мүмкіндіктер ретінде орта жан-жақты зерттеліп, оған авторлар жеке тұжырымдары бойынша анықтама берген.

В.В. Рубцованың пікірінше, орта қарым-қатынас, өзара әрекеттестік, өзара байланыс арқылы іске асатын адамның ажырамас әлемі. В.А. Ясвин осы ұғымның мазмұнын талдай

келе, органы адамға әсер ету мен жағдайлар кешені ретінде анықтайды да, тұлғаның психологиялық-педагогикалық тұрғыда даму мүмкіндігі деп қарастырады [2, 3].

Ішкі және сыртқы орта адамның қауіпсіздігіне, оның физикалық, әлеуметтік және рухани дамуына ықпал етеді. Адамның қауіпсіздігінде тұрмыстық жағдайы, әлауқат деңгейі, тұрмыстық ортасы, әдет-ғұрыптары, мінез-құлық, адамгершілік және эмоционалдық нормаларды құрайтын әлеуметтік факторлардың орны ерекше.

Адамның әртүрлі даму кезеңдерінде оның қауіпсіздігі үшін білім беру ортасы өте маңызды. Білім беру ортасы соңғы онжылдықта білім беру мәселелерін талқылау және зерделеу кезінде кеңінен қолданылатын ұғым және оның көпәспектiлiгi мен белгiсiздiгiн растайтын «білім беру ортасының феномені» термині пайда болды. «Білім беру ортасының феномені» білім беруді әлеуметтік өмір саласы, ал «орта» білім беру факторы ретінде ұғындыратын қазіргі заманғы түсінікке байланысты қарастырылады.

В.И. Слободчиковтың пікірінше, білім беру ортасы – білім беруші мен білім алушының кездескен жерінде басталады, онда олар білімді пән ретінде және ортақ қызмет ресурсы ретінде бірлесіп жобалап, құрастыра бастайды және жекелеген элементтер арасында белгілі бір байланыстар мен қатынастар түзіледі. Демек, білім беру ортасы-білім алуға қолдау көрсететін, білім беру үшін бірлесіп қызмет ететін орта. Бұл орта берілген үлгі бойынша тұлғаның қалыптасуына әсер ететін ықпалдар мен шарттар, сондай-ақ оның дамуы үшін әлеуметтік, кеңістік пен заттық мүмкіндік жүйесі болып табылады [4].

Ғылыми әдебиеттерде әртүрлі білім беру мекемелеріндегі білім беру ортасының ерекшелігі төмендегідей қарастырылады, олар:

- білім беру мекемелерінің типтік және түрлілік ерекшеліктерімен;
- баланың өмір тіршілігін ұйымдастыру және басқару жүйесімен;
- балалар тобымен – оқу сыныптарының, уақытша балалар ұжымдарының (үйірмелердің, клубтардың және қызығушылықтары бойынша балалар бірлестіктерінің) топтарымен; көшбасшылардың және көшбасшылық қабілеті төмен тұлғалардың болуымен; баланың басқа ұжымдарға, топтар мен шағын топтардың біріктірілуімен, олардағы баланың қозғалу деңгейімен;
- білім беру мекемелері субъектілерінің әлеуметтік байланысымен (өмір салты, қызметі, мінез-құлқы, өзара әрекеті (өзара әрекеттесуі, өзара көмек, үстемдік, авторитарлық және т. б.), жеке бас үлгісі, жұмыс тәжірибесі (қарым-қатынас, өзара көмек, үстемдік, авторитарлық және т. б.);
- білім беру ортасының ақпараттық құрамдас бөлігі (ішкі тәртіп ережелері, жарғы, конституция туралы декларация, заңдар және т. б.);
- адамдарға қарым-қатынас декларация нормаларымен емес, нақты, олардың пікірлері және бағасымен анықталуымен;
- жеке және қоғамдық қауіпсіздік ұйғарымдары және ережелерімен;
- мектептегі көрнекілік құралдарымен (қандай да бір формада көрсетілген кез келген идеялар; талаптар, бұйрықтар, кеңестер, ережелер, тілектер, яғни білім беру ортасының субъектісіне дербес бағыттап әсер ету);
- ортаның материалдық және соматикалық құрылымы (оқыту жағдайы, бос уақыт және демалыс жағдайлары; психологиялық микроклимат) [2,12-15].

С.В.Тарасовтың пікірінше, білім беру мекемелерінің білім беру ортасының құрылымы үш компоненттен тұрады: кеңістіктік-семантикалық, мазмұндық-әдістемелік; коммуникациялық-ұйымдастырушылық.

Кеңістіктік-семантикалық компонент бұл білім беру мекемесінде балалардың өмір сүру кеңістігін сәулеттік-эстетикалық ұйымдастыру және мектептің символикалық кеңістігі, яғни оның символикасы, атрибуттары, дәстүрлері және т. б.

Мазмұндық-әдістемелік компонент мазмұндық саланы (білім беру мекемесінің өмір сүру концепциясы, тәрбие жұмысының тұжырымдамасы мен бағдарламасы, негізгі

және қосымша білім беру бағдарламалары); білім беру мекемесінде балалардың тіршілік әрекетін ұйымдастыру технологиясы, формалары, әдістері (іс-шаралар, ойындар, басқару және өзін-өзі басқару құрылымы және т.б.), іс-шаралар мен ұжымдық шығармашылық істерді дайындау және өткізу.

Коммуникациялық-ұйымдастыру компоненті білім беру мекемесінің білім беру ортасы субъектілерінің ерекшеліктерін, коммуникациялық саласын, ұйымдастыру шарттарын, яғни басқару мәдениетінің ерекшеліктерін білдіреді [2,18].

Г.А. Ковалев еңбектерінде білім беру ортасының құрылымына қатысты басқаша өзара байланысты үш негізгі параметрді бөліп көрсетеді: «физикалық орта» (мектеп бөлмелері мен мектеп ғимараттарының архитектурасы және дизайны және т. б.); «адами фактор» (білім беру процесінің субъектілері арасындағы әлеуметтік тығыздық, оқушылар мен мұғалімдердің жыныстық-жас ерекшеліктері және т.б.); «оқыту бағдарламасы» (іс-әрекет құрылымы, оқыту стилі және т.б.) [5].

В.А. Ясвин білім беру ортасы компоненттерін кеңістіктік-сәулеттік (мұғалім мен оқушыны қоршаған пәндік орта); әлеуметтік (балалар мен ересектердің ортақтығының ерекше формасымен анықталады) және технологиялық (білім беру процесінің мазмұны, бала меңгеретін іс-әрекет тәсілдері, оқытуды ұйымдастыру) деп топтаған [3,113].

Е.А.Климовтың зерттеулері білім беру ортасының құрылымын келесі құрамда ұсынады:

- ортаның әлеуметтік-байланыс бөлігі (жеке бас, мәдениет, тәжірибе, салауатты өмір салты үлгісі; мекемелер, ұйымдар, олардың өкілдерінің өзара қарым-қатынасы; өз тобының және басқа да ұжымдардың құрылымы, адам байланысатын топ және адамның топтарға қосылуы мен нақты орны);
- ортаның ақпараттық бөлігі (ішкі тәртіп ережелері, оқу орнының Жарғысы, дәстүрлер, жеке және қоғамдық қауіпсіздік ережелері, көрнекілік құралдары, дербес бағытталған әсер ету);
- ортаның соматикалық бөлігі (өз денесі және оның жағдайы);
- ортаның пәндік бөлігі (материалдық, физикалық-химиялық, биологиялық, гигиеналық жағдайлар) [2,36].

Қазақстан Республикасында білім беру мазмұнын жаңарту барысында білім беру мәселесінде бірқатар жаңалықтар енгізіліп жатыр: білім беру мазмұнын жетілдіру мақсатында ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары дайындалды, оларды іске асыратын жаңаша оқыту нысандары мен әдістері, білім алушылардың оқудағы жетістіктерін диагностикалау мен бағалау жүйесі біртіндеп енгізілуде. Мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары, мектепті басқару моделі және барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасының болуы, ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі ролін белсендіру тетіктерін анықтау үздіксіз жетілдіру үстінде.

Осы тұста жоғарыда атап көрсеткен С.В.Тарасов, Э.Э. Сыманюк, В.А. Ясвин, Е.А. Климов, Г.А. Ковалев сынды авторлардың тұжырымдары және отандық ғалымдардың (Ә.Бисембаева, Г.Ж.Меңлібекова, Г.К. Дилимбетова, Ж.М. Оспанова және т.б.) [3;6;7;8;9]. мәселеге орайлас зерттеулері негізінде білім беру ортасының құрылымын: кеңістік-әлеуметтік(мектеп үйінің заманауи сәулет талаптарына (апатты жағайда болмауы, жарықтың түсуі, бөлме температурасының нормаға сәйкестігі,қозғалысқа мүмкіндігі, объектілердің қолжетімдігі), гигиеналық талаптарға жауап беруі; әлеуметтік (білім беру үдерісіне қатысушы субъектілердің ортақ мақсатқа бірлескен қызметі); мазмұндық-әдістемелік(оқу бағдарламаларының өмірге қажетті дағдыларды меңгеруге бағытталуы, ұлттық және әлемдік өркениет жетістіктерін қамтуы, тәжірибеге бағдарланған заманауи оқыту мен тәрбие әдіс-тәсілдерін білім алушының психологиялық және жас ерекшеліктеріне орай іздеп табуға, оқудан ләззат алуға бағдарлап тандау)деп қарастыру тұлғаны қалыптастыруға

қауіпсіз әрі жайлы орта жасайды деп есептейміз.

Адамдар білім беру ортасын ұйымдастырады, құрады, оған қызмет ету процесінде тұрақты әсер етеді, бірақ, білім беру ортасы да тұтас және жеке элементтерімен білім беру процесінің әрбір субъектісіне әсер етеді.

Психологиялық-педагогикалық зерттеулер білім беру ортасын әртүрлі аспектілер мен нұсқаларда қарастырады, бірақ ең жиі кездесетін түсініктер мыналар: дамытушы білім беру ортасы, психологиялық қауіпсіз білім беру ортасы, ақпараттық қауіпсіз білім беру ортасы, экологиялық қауіпсіз білім беру ортасы, денсаулық сақтау білім беру ортасы, физикалық қауіпсіз білім беру ортасы.

Кезінде дамытушы орта теориясын Ж.Ж. Руссо өз зерттеулерінде ұсынса, П.П. Блонский, А.С. Макаренко, С.Т. Шацкий сынды ғалымдар зерттеулері мен жеке тәжірибелерінде педагогтің әсер ету объектісі бала емес, тіпті оның мінез-құлқы да емес, түптеп келгенде баланың жағдайы, өмір сүру ортасы - заттар, адамдар, олардың тұлғааралық қатынастары, қызметі екендігі дәйекті және нақты дәлелдеді.

Соңғы уақытта білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігі туралы жиі айтылады. Т.С.Кабаченко психологиялық қауіпсіздікті «белгілі бір адамның, топтың, ақпараттық ортаның, жалпы қоғамның өмір сүру шарты, әлеуметтік субъектілердің (жеке адамның, топтың, жалпы қоғамның) қызмет етуі мен дамуының тұтастығының, бейімделуінің (бейімделудің барлық нысандарының) бұзылуына ықпал етпейтін шарт» деп қарастыруды ұсынады [2,42]. Білім алушының психологиялық қауіпсіз білім беру ортасы тұлғаның өмір сүру шарты, білім алу қажеттілігі, өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ететін жағдай және бейімделу, қажетті қажеттіліктер мен мүдделерді қанағаттандыру тұтастығы.

Психологиялық қауіпсіздікті талдауға қатысты мәселелерді мамандар ақпараттық қауіпсіз білім беру ортасының контекстінде көтереді (Г. В. Грачев, В. Е. Лепский, Т. С. Кабаченко). Ақпараттық-психологиялық қауіпсіздік жеке адамдардың немесе топтардың жағымсыз ақпараттық-психологиялық әсерлерден және осыған байланысты жеке адамның, қоғамның, мемлекеттің өмірлік маңызды мүдделерінен қорғалу жағдайы ретінде түсініледі. Зерттеушілер ақпараттық қауіпсіз білім беру ортасы жаңа педагогикалық жүйе; оқу-әдістемелік және ұйымдастыру кешені; жаңа білім, фактілер, ақпараттар, мәдениетпен байланысты педагогикалық құбылыс ретінде түрлі аспектіде қарастырады.

Соңғы жылдардағы зерттеулер экологиялық қауіпсіз білім беру ортасын құру туралы айтуға мүмкіндік береді. Е.А. Алисованың пікірінше, экологиялық қауіпсіз білім беру ортасы деп тұлғаның даму мүмкіндігін және оның экологиялық факторлардың теріс әсерінен қорғалуын және табиғат әлемімен өзара іс-қимылдың оңтайлылығын қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық жағдайлар мен әсерлердің жүйесі түсініледі [10].

Өскелең ұрпақтың денсаулығы бүкіл әлемде кеңінен талқыланып, бұл проблемамен ғалымдар, дәрігерлер, физиологтар, психологтар, тіпті саясаткерлер айналысады. Әрине педагогтар білім алушының денсаулығын қолдау және қалыптастыру проблемасынан тыс қалмайды. Осыдан мектеп бағдарламасы шеңберінде денсаулықты сақтау мен нығайтуға арналған бөлімдер енгізіліп келеді.

Н.Т. Рылова білім беру мекемелерінің денсаулық сақтау ортасын білім алушының әлеуметтік, физикалық және психологиялық денсаулығын сақтауға, нығайтуға қатысты түрлі мекемелердің профилактикалық, ұйымдастырушылық және басқару қызметтерінің жиынтығы ретінде қарастыруды қолдайды.

Осылайша, авторлар білім беру ортасының түрлерін психологиялық-педагогикалық аспектіде зерттеп, жайлы білім беру ортасының бұзылуының қауіп-қатері туралы ықтимал түсініктерді қарастырады және тұлғаның психологиялық қауіпсіздігі тұрғысынан оң дамуын болжайды.

Білім беру мекемесінің білім беру ортасының жайлылығы мен қауіпсіздігі білім беру процесінің барлық қатысушыларының әрекеттерімен қамтамасыз етіледі. Жайлы

және қауіпсіз білім беру ортасын құру оның қатысушыларының өмір сүру қауіпсіздігінің мәні туралы қажетті білімдерді меңгеруі нәтижесінде ғана емес, сонымен қатар оны ұйымдастырудағы іскерлікті қалыптастыру нәтижесінде мүмкін болады. Қауіпсіз өмір сүру адамның, қоғамның, өркениеттің қажеттілігіне айналуы маңызды. Бұған жаңа дүниетанымды, идеалдар мен құндылықтар жүйесін, адамдардың қауіпсіз мінез-құлық нормалары мен дәстүрлерін, жалпы өмір сүру мәдениетін қалыптастыру арқылы қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище. – UNESCO, 1996 [Электронный источник]. - URL: <http://www.myshared.ru/slide/732836> (дата обращения: 10.09.19)
2. Непрокина И.В. Безопасная образовательная среда: моделирование, проектирование, мониторинг: учеб. пособие / И.В. Непрокина, О.П. Болотникова, А.А. Ошкина. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2012. – 92 с.
3. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.
4. Слободчиков, В.И. О понятии образовательной среды в концепции развивающего образования / В.И. Слободчиков // Выступление на пленарном заседании Первой российской конференции по экологической психологии (Москва, 3–5 декабря 1996 г.).
5. Ковалев Г.А. Психологическое развитие ребенка и жизненная среда / Г.А.Ковалев // Вопросы психологии. – 1993. – № 1. – С. 13–23.
6. Сыманюк Э.Э. Психологическая безопасность образовательной среды / Э.Э. Сыманюк. – М.: Академический проект, 2004.
7. Менлибекова Г.Ж. «XXI ғасырдағы андрагогикалық білім: мәселелері мен шешу жолдары» / Халықаралық ғылыми семинар жинағы. 20 сәуір, 2018 ж. – Астана, «Центр Элит» баспасы, 2018. - 192 б.
8. Дилимбетова Г.К. Научные подходы к экологизации системы образования в условиях развития «зеленой экономики: сборник материалов Международного научно-практического семинара.-Астана, 27 апреля, 2018 г. –Астана: ТОО «Мастер По», 2018. - 339 с.
9. Рефлексия на уроке: методические рекомендации / Ж.М. Оспанова. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». Центр педагогического мастерства, 2016. – 41 с.
10. Алисов Е.А. Педагогическое проектирование экологически безопасной образовательной среды : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Е.А. Алисов. – М., 2011. – 36 с

N.P. Albytova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Safe and comfortable educational environment of a learner

Abstract. The article deals with the problems of development of modern education related to the ability of teachers to create and maintain psychological security and comfort in the educational environment and interaction. The article reveals scientific approaches to the identification of the essence of the concept of “educational environment”, analyzes the structure, specificity and varieties of the educational environment.

In determining the structure of the educational environment, the author relies on research and publications of domestic and foreign authors.

The author notes that the creation of a comfortable and safe educational environment is possible not only as a result of the assimilation of theoretical knowledge, but also the formation of skills in its organization. The emphasis is placed on the importance of forming a new worldview, system of ideals and values, norms and traditions of safe behavior of people, culture of life in General.

Keywords: development, environment, social environment, educational environment, structure of educational environment, features of educational environment.

Н.П. Албытова

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Безопасная и комфортная образовательная среда обучающегося

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы развития современного образования, связанные с умением педагогов создавать и поддерживать психологическую безопасность и комфортность в образовательной среде и в процессе взаимодействия. Раскрываются научные подходы к выявлению сущности понятия «образовательная среда», анализируется структура, специфика и разновидности образовательной среды.

При определении структуры образовательной среды автор опирается на научные исследования и публикации отечественных и зарубежных авторов.

Автор отмечает, что создание комфортной и безопасной образовательной среды возможно не только в результате усвоения теоретических знаний, но и формирования умений в ее организации. Ставится акцент на важность формирования нового мировоззрения, системы идеалов и ценностей, норм и традиций безопасного поведения людей, культуры жизнедеятельности в целом.

Ключевые слова: развитие, среда, социальная среда, образовательная среда, структура образовательной среды, особенности образовательной среды.

References

1. Delor Zh. *Obrazovanie: sokrytoe sokrovishhe* [Education: hidden treasure] (UNESCO, 1996).
2. Neprokina, I.V. *Bezopasnaja obrazovatel' naja sreda: modelirovanie, proektirovanie, monitoring* [Safe educational environment: modeling, design, monitoring]. Textbook (Izd-vo TGU, Tol'jatti 2012, 92 p).
3. Jasvin V.A. *Obrazovatel' naja sreda: ot modelirovanija k proektirovaniju* [Educational environment: from modeling to design] (Smysl, Moscow, 2001, 365 p.).
4. Slobodchikov V.I. *O ponjatii obrazovatel'noj sredy v koncepcii razvivajushhego obrazovanija* [On the concept of the educational environment in the concept of developing education], *Vystuplenie na plenarnom zasedanii Pervoj rossijskoj konferencii po jekologicheskoj psihologii* [Speech at the plenary meeting of the First Russian Conference on Environmental Psychology] (Moscow, December 3-5, 1996).
5. Kovalev G.A. *Psihologicheskoe razvitie rebenka i zhiznennaja sreda* [The psychological development of the child and the living environment] G.A.Kovalev, *Voprosy psihologii* [Psychology Issues], 1, 13-23 (1993).
6. Symanjuk Je.Je. *Psihologicheskaja bezopasnost' obrazovatel'noj sredy* [Psychological safety of the educational environment] (Akademicheskij projekt, Moscow, 2004).
7. Menlibekova G.Zh. *XXI gasyrdagy andragogikalyk bilim: maseleleri men sheshu zholdary* [Androgogical knowledge in the 21st century: problems and solutions] *Halykaralyk gylymi seminar zhinagy* [Collection of international scientific conference]. April 20, 2018 («Centr Jelit» baspasy, Astana, 2018, 192 p.).
8. Dilimbetova G.K. *Nauchnye podhody k jekologizacii sistemy obrazovanija v uslovijah razvitija «zelenoj jekonomiki»: sbornik materialov Mezhdunarodnogo nauchno-prakticheskogo seminarara* [Scientific approaches to the greening of the education system in the context of the development of the «green economy: a collection of materials of the International scientific and practical seminar] -Astana, April 27, 2018 (LLP «Master Po», Astana, 2018, 339 p.).
9. Ospanova Zh.M. *Refleksija na uroke: metodicheskie rekomendacii* [Reflection in the lesson: guidelines] (AEO «Nazarbaev Intellektual' nye shkoly», Centr pedagogicheskogo masterstva, Astana, 2016, 41 p.).
10. Alisov E.A. *Pedagogicheskoe proektirovanie jekologicheski bezopasnoj obrazovatel'noj sredy* [Pedagogical design of an environmentally friendly educational environment]. Abstract of the dissertation of a doctor of pedagogical sciences (Moscow, 2011, 36 p.).

Автор туралы мәлімет:

Албытова Н.П. - әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану кафедрасының профессоры м.а., педагогика ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Янушкевич көш., 6, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Albytova N.P. - Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of “Social Pedagogics and Self-Knowledge” Department, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Yanushkevich str., 6, Nur-Sultan, Kazakhstan.